

MAGDALENA CZALCZYŃSKA-PODOLSKA

Dr inż. arch.

Katedra Architektury Współczesnej, Teorii i Metodologii Projektowania

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

e-mail: magda_czp@me.com, magdalena.czalczyńska-podolska@zut.edu.pl

KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI PRZYJAZNEJ CZŁOWIEKOWI NA PRZYKŁADACH WYBRANYCH KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI MIEJSKICH

SHAPING HUMAN-FRIENDLY SPACE BASED ON THE EXAMPLES OF SELECTED CONCEPTS OF URBAN SPACE DEVELOPMENT

STRESZCZENIE

W kontekście powszechnej globalizacji, komercjalizacji i kształtowania miast w duchu pop-kultury, dobra jakość przestrzeni wiąże się z projektowaniem, które wykracza poza aspekty użytkowe i estetyczne. Konieczne staje się projektowanie ukierunkowane na kreację przestrzeni przyjaznej człowiekowi. Celem artykułu jest wskazanie na podstawie wybranych projektów zagospodarowania przestrzeni wyznaczników przestrzeni przyjaznej. Kluczowe wydają się być: wykorzystanie motywu zabawy, adaptowalność i elastyczność użytkowania, a także odwołanie się do tradycji lokalnych.

Słowa kluczowe: projektowanie urbanistyczne, przestrzeń przyjazna, przestrzeń publiczna, współczesne miasto

ABSTRACT

In the context of widespread globalisation, commercialisation and shaping cities in the spirit of pop-culture, a good quality of space entails design, which goes beyond aesthetic and utilitarian aspects. What is becoming essential is design aimed at the creation of a human-friendly space. This paper aims to indicate the features of a friendly space based on the examples of selected designs of space development. The key features seem to be: the application of the theme of enjoyment, the adaptability and flexibility of use, as well as the reference to local traditions.

Keywords: contemporary city, human-friendly space, public space, urban design

1. WPROWADZENIE

Według „Karty Przestrzeni Publicznej” (2009), dobrej jakości przestrzeń publiczna powinna być bezpieczna, ogólnodostępna, atrakcyjna estetycznie i funkcjonalnie, wyrazista i „zapamiętywalna”¹. Ce-

chy te wydają się bezsprzeczne, stanowiąc jednocześnie podstawę dla dalszych rozważań i architektonicznych interpretacji. Współczesne miasto to często

Urbanistyki Polskiej Towarzystwa Urbanistów Polskich i Związku Miast Polskich, Poznań, 4–5 września 2009 roku
<http://www.tup.org.pl/download/KartaPrzestrzeniPublicznej.pdf>

¹ Karta Przestrzeni Publicznej przyjęta przez III Kongres

miasto charakteryzujące się szeregiem problemów, które wynikają z szeroko rozumianej dezintegracji, która odnosząc się do aspektów przestrzenno-społecznych, skutkuje brakiem więzi z przestrzenią i w przestrzeni. Osłabienie więzi z przestrzenią i zanikanie lokalnych wspólnot wydaje się wprost dotyczyć postrzegania miasta jako nieprzyjaznego. Na tym tle w sposób jaskrawy stają się widoczne poszukiwania przejawów przyjazności w mieście, realizowane w wielu miastach pod postacią projektów typu miasto przyjazne np. niepełnosprawnym, dzieciom, seniorom, rowerzystom, zwierzętom itd. Towarzyszą temu próby zdefiniowania cech przestrzeni przyjaznej dla określonej grupy użytkowników, które opierają się na aktywnym funkcjonowaniu w przestrzeni publicznej, idei jej dostępności w znaczeniu przestrzeni pozbawionej barier urbanistycznych oraz posiadającej określone udogodnienia dla swobodnego przemieszczania się. Poszukiwania wyznaczników przestrzeni przyjaznej pod kątem określonej grupy użytkowników, nie wyczerpują jednak jak się wydaje tematu. Również uniwersalne ujęcie przestrzeni przyjaznej jako „przestrzeni z której korzystać mogą wszyscy w sposób samodzielny i niezależny”² nie jest już wystarczające, gdyż samo pojęcie miasta współczesnego także wymaga nowego zdefiniowania i krytycznej analizy wyznaczników nowoczesnej przestrzeni publicznej. Konieczne staje się działanie projektowe ukierunkowane na potrzeby konkretnej społeczności oraz poszukiwanie możliwości kreacji przestrzeni przyjaznej człowiekowi, rozumianej jako budowa płaszczyzny dla integracji oddziaływującej nie tylko przestrzennie ale i społecznie. Wiąże się to z potrzebą wyeksponowania w procesie projektowania tworzonych przez człowieka związków z przestrzenią i w przestrzeni, ponieważ jakość przestrzeni wykracza w tym kontekście daleko poza jej funkcjonalność, praktyczne walory, a nawet estetykę.

Celem artykułu jest wskazanie na podstawie wybranych rozwiązań projektów zagospodarowania przestrzeni wyznaczników przestrzeni przyjaznej, a w rezultacie próba autorskiego zdefiniowania pojęcia miasta przyjaznego.

2. MIASTO PRZYJAZNE CZYLI JAKIE?

Miasto jako dzieło stworzone przez człowieka i dla człowieka miało być dla niego (i było w różnym stopniu na przestrzeni wieków) z założenia miejscem przyjaznym. Przyjazność wynikała tu bezpośrednio z poczucia zaspokojenia potrzeb człowieka, z których bezpieczeństwo i zapewnienie schronienia należały do tych najbardziej oczywistych i podstawowych.

Potrzeby te miasta średniowieczne realizowały pod postacią typowego dla tego okresu „zamknięcia” na otaczającą naturę, którą Kościół uznał za profanum³. Czynnikiem obronności który można uznać za decydujący dla budowy ówczesnych miast uzewątrzniony został pod postacią fortyfikacji i odległościach zakładanych osad. Powstające miasta budowane były jako swoiste enklawy, chroniące mieszkańców przed tym, co na zewnątrz. Kolejne wieki rozwijały taką koncepcję miasta przyjaznego dla człowieka pod postacią coraz bardziej bezpiecznych miast – twierdz, o coraz bardziej rozbudowanym systemie fortyfikacji.

W okresie renesansu coraz liczniejsze stawały się głosy krytyki warunków życia w średniowiecznych miastach przede wszystkim ze względu na panujące w nich warunki higieniczne i przeludnienie, grożące wybuchem epidemii. W rezultacie obok potrzeby bezpieczeństwa coraz wyraźniej zaczęto odczuwać potrzebę uporządkowania przestrzeni. Kolejne koncepcje miast idealnych, stanowiące próby rozwiązania problemów ówczesnych miast były tego dobitnym wyrazem. Antonio Averlino zwany Filarete (1400–1469) w swym traktacie (ok. 1460) skupiał się na usytuowaniu miast. Zwracał on uwagę, że miasta powinny być budowane *blisko jakiejś rzeki, a nie, żeby ona przez nie przepływała, by uniknąć niebezpieczeństwa powodzi, a także ponieważ przy wrzuceniu do rzeki nieczystości pozostałoby miasto czystsze i wolniejsze od wielu paskudztw i smrodów*⁴. Zaproponowany przez niego plan miasta idealnego stanowił inspirację przez ponad 150 lat⁵. Powstało wiele planów miast (w większości niezrealizowanych), których regularność, geometryczność i symetria miały być gwarantem porządku i ładu. Miasto przyjazne zyskało tym samym nowe znaczenie: bezpieczne, ponieważ dające nie tylko schronie-

² Wysocki M., 2015, *Przestrzeń Publiczna Przyjazna Seniorom Poradnik RPO*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa.

Barański H., Wysocki M., *Bezpieczne Miasto Inna Droga. Projektowanie uniwersalne*. https://issuu.com/fundacja_fenomen/docs/innadroga_projektowanieuniwersalne https://issuu.com/fundacja_fenomen/docs/innadroga_projektowanieuniwersalne

³ Böhm A., 2006, *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu. O czynniku kompozycji*. Wyd. PK, Kraków, s. 23.

⁴ Ostrowski W., 2001, *Wprowadzenie do historii budowy miast. Człowiek i środowisko*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej Warszawa, s. 395.

⁵ Böhm A., 2006, *Planowanie przestrzenne...*, op. cit., s. 29.

nie przed wrogiem zewnętrznym, ale też chroniące swym uporządkowaniem i schematycznym wręcz łaodem przed chaosem, spowodowanym przez zdarzenia losowe, kataklizmy i choroby, niszczące je od środka.

Ochrona przed różnie interpretowanym wrogiem wewnętrznym pod postacią określonego ładu przestrzennego stała się w miarę upływu czasu kluczowym czynnikiem dla budowy miasta, które miało być przyjazne dla człowieka. Zmiany w sposobie prowadzenia wojen, spowodowały, że zamknięcie miasta murami, przestało być tak istotne dla zapewnienia bezpieczeństwa. W mieście XVIII/XIX wieku w którym doszło do niekontrolowanego i gwałtownego rozwoju przestrzennego dołączyły konsekwencje rewolucji przemysłowej – ogromny napływ ludzi ze wsi do miast i dramatyczne pogorszenie się warunków życia w miastach, w których *slumsy stały się powszechną formą zamieszkania ubogiej ludności*⁶. Spowodowało to pilną potrzebę dogłębnych zmian w sposobie organizacji i funkcjonowania przestrzeni miejskiej. Ponieważ zaś źródła problemów miasta epoki industrialnej często doszukiwano się w cechach ustroju, jakim był kapitalizm, pojawiło się szereg utopijnych koncepcji dziewiętnastowiecznych socjalistów, opierających się na organizacji jednostek osiedleńczych związanych z fabryką, funkcjonujących na zasadach samowystarczalnego kolektywu. Nowa Harmonia autorstwa Roberta Owen (1771–1858) czy też falanster Charlesa Fouriera (1819–1888) łączy podobna szczegółowa organizacja przestrzenno-społeczna życia mieszkańców tzw. „pałaców społecznych”, opierająca się na przeświadczeniu o *możliwości kształtowania stosunków społecznych za pomocą określonego sposobu wytwarzania przestrzeni*⁷. Idea przyjazności miasta wydaje się być w tym wypadku tożsama z kontrolowaną użytecznością, dającą swoiste poczucie bezpieczeństwa. Echa tych skrajnie kolektywistycznych koncepcji odnaleźć możemy w koncepcji jednostki marsylskiej Le Corbusiera czy też projektach domów komun radzieckich projektantów⁸. Odrębny biegun poszukiwań poprawy warunków życia w mieście stanowiły XX-wieczne koncepcje oparte na przestrzennej strukturalizacji i strefowaniu funkcji, w których idei przyjazności miasta należy upatrywać w dążeniu do ładu, który pozwoli wszystkim na dostęp do powietrza, zieleni i słońca oraz realiza-

cję rosnącej liczby potrzeb (nie tylko dotyczących mieszkania i podstawowych usług). Specjalizacja funkcji dla zaspokojenia określonych potrzeb społecznych (a więc użyteczność przestrzeni) stała się szczególnie istotna dla realizacji miasta przyjaznego XX wieku.

Odniesienia do koncepcji miasta przyjaznego jako bezpiecznego czy też użytecznego odnajdujemy sięgając do literatury z zakresu psychologii środowiskowej – uzasadnienie dla określonych preferencji człowieka odnośnie mieszkalnictwa wyjaśniają teorie ewolucyjne według których rozwiązania uważane za atrakcyjne, były lub są po prostu użyteczne. Według teorii widoku-schronienia Jaya Appletona (1975) ludzie podświadomie preferują miejsca, z których rozpościera się daleki widok, ponieważ kiedyś takie miejsca pozwalały dostrzec w porę wroga lub wypatrywać zdobyczy⁹. Według teorii Gibsona (1986) zaś ludzie nie postrzegają otoczenia w sposób neutralny, ale w kontekście jego afordancji czyli wszystkich możliwości działania obecnych w środowisku. Przestrzeń jest atrakcyjna ze względu na to „co zapewnia lub dostarcza”¹⁰, a więc jej przydatności dla zaspokojenia określonych potrzeb.

Aktualnie specjalizacja i użyteczność przestrzeni, choć nadal istotne dla jej pozytywnego odbioru wydają się tracić nieco na znaczeniu. W mieście XXI wieku, w dobie powszechnej komercjalizacji i globalizacji¹¹ coraz wyraźniej dla realizacji przestrzeni przyjaznej znaczenie odgrywają aspekty społeczne i emocjonalne. Jak zauważa Elżbieta Przesmycka (2008) *istnieje powszechnie potrzeba tworzenia przestrzeni, które przyjmą nowe funkcje, jednocześnie konserwując pamięć i tożsamość miejsca*¹².

W 2014 roku magazyn podróżniczy Condé Nast Traveler ogłosił ranking na najbardziej nieprzyjazne oraz przyjazne miasta, przeprowadzony na podstawie głosów czytelników, którzy oddali łącznie 1,3 mln głosów. Ocenie poddano kryteria takie jak: dostępność komunikacyjna, gościnność mieszkańców, baza turystyczna, bariery językowe, obsługa w lokalach. Wśród najbardziej nieprzyjaznych miast znalazły się: Johannesburg, Cannes, Moskwa, Paryż,

⁶ Trzeciak P., 1986, *Historia, psychika, architektura*, PIW Warszawa, s. 85.

⁷ Jałowiecki B., Szczepański M., 2010, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa, s. 122.

⁸ Ibidem.

⁹ Appleton J., 1988. Prospects and Refuges Revisited. w: Nasser J.L. (red.), *Environmental Aesthetics; Theory, Research and Applications*, Cambridge University Press, 27–44.

¹⁰ Gibson J.J., 1986, *The Ecological Approach to Visual Perception*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., London. s. 127.

¹¹ Baumann Z., 2007. *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

¹² Przesmycka E., 2008. Serce miasta, *Czasopismo Techniczne*, z 4A/2008, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2008, s. 78.

Marsylia, Pekin, Frankfurt, Mediolan, Monte Carlo, Nassau¹³. Negatywna ich ocena była podyktowana przede wszystkim czynnikami społecznymi, wychodzącymi poza aspekty funkcjonalne i estetyczne, a ściśle związanymi z brakiem poczucia związku z miejscem i identyfikacji z przestrzenią oraz brakiem więzi społecznych. Zwracano m.in. uwagę na niskie poczucie bezpieczeństwa, nieprzyjazność ludzi i ich brak chęci pomocy, brak gościnności i zimny wizerunek mieszkańców. Z drugiej strony miasta postrzegane jako przyjazne jak Auckland (Nowa Zelandia), Melbourne, (Australia), Victoria (Kanada), Charleston (USA), Dublin (Irlandia), Sydney (Australia), Siem Reap, (Kambodża), Kapsztad (RPA), Savannah (USA), Sewilla (Hiszpania), Budapeszt (Węgry), Salzburg (Austria), swoją ocenę zawdzięczają głównie odczuwalnym więziom społecznym. Mieszkańcy ich są „przyjaźni i mają cudowne poczucie humoru”, a przestrzeń cechuje „niesamowita kultura”, „dziedzictwo kulturowe” i „bogata historia”.

Przyjazność miasta współczesnego wydaje się w tym kontekście wykraczać daleko poza bezpieczeństwo i użyteczność przestrzeni, pokazując potrzebę poszukiwań nowych rozwiązań projektowych.

3. KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI PRZYJAZNEJ NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

Pretekstem do poszukiwań współczesnej definicji przestrzeni przyjaznej i jej wyznaczników stały się zajęcia ze studentami architektury i urbanistyki (S2. sem. 1) ZUT w ramach, których przygotowali oni pod opieką autorki artykułu, projekty w odpowiedzi na ogłoszony przez Prezydenta Miasta Krosna konkurs na „Opracowanie koncepcji zagospodarowania terenów zieleni w Krośnie”¹⁴. Konkurs organizowany w formie konkursu otwartego, jednoetapowego, studialnego miał na celu znalezienie najbardziej atrakcyjnej formy zagospodarowania dla wskazanych terenów zielonych

¹³ TravelInspiration http://www.cntraveler.com/daily-traveler/2014/08/the-2014-friendliest-and-unfriendliest-cities-in-the-world_slideshow_11--budapest--hungary_2, Metropolia kontrastów i przestępczości <http://www.tvn24.pl/oto-najbardziej-nieprzyjazne-miasto-swiata-metropolia-kontrastow-i-przestepczosci,457843,s.html>

¹⁴ Prace były przygotowywane w ramach zajęć dydaktycznych z przedmiotu Projektowanie krajobrazu pod kierunkiem dr inż. arch. Magdaleny Czałczyńskiej-Podolskiej przez 5 zespołów w skład których weszli studenci drugiego stopnia architektury i urbanistyki oraz architektury krajobrazu ZUT.

(w obrębie Drogi Krajowej Nr 28, terenu zieleni przy ul. Mickiewicza, skweru przy ul. Walslebena oraz skweru przy skrzyżowaniu ulic Podkarpacka – Pużaka w Krośnie). Najciekawsze rozwiązania uzyskano dla terenu zieleni przy ul. Mickiewicza oraz skweru przy ul. Walslebena, z racji ich lokalizacji i większej powierzchni, pozwalającej na wielofunkcyjność i dostosowanie do różnych potrzeb użytkowników.

W zaproponowanych projektach zagospodarowania ideę przestrzeni przyjaznej mieszkańcom interpretowano przede wszystkim w kierunku kreacji atrakcyjnej miejskiej przestrzeni rekreacji, dla której jednak nie są podstawą tylko aktywności rekreacyjne, ale tworzone związki z przestrzenią i w przestrzeni. Prezentowane w artykule dwie koncepcje różnią się rozwiązaniami szczegółowymi, ale wyraźnie widocznym punktem wyjścia dla poszukiwań konkretnych rozwiązań są tutaj: tradycja miejsca i związki Krosna z hutą szkła oraz rekreacyjne formy użytkowania przestrzeni pozwalające na zacieśnianie więzi społecznych.

Patrząc na przygotowane koncepcje nie sposób oprzeć się, wrazeniu, że miasto przyjazne człowiekowi ma być przede wszystkim miastem integrującym, w którym mieszkańcy bawiąc się w przestrzeni i spędzając razem czas, podejmują wspólne działania.

Koncepcja 1

W pierwszej koncepcji jako nawiązanie do *genius loci* został wykorzystany w zagospodarowaniu pod postacią kolorowej mozaiki, motyw pękniętego, kolorowego szkła, które rzuca kolorowe refleksy (il.1). Mozaika pojawia się zarówno w parku jak i skwerze przyjmując postać „Szklanego Szlaku”. Kolory które przyjęto jako przewodnie (wykorzystane w trójkątach ukrytych w posadzce oraz w elementach małej architektury) nawiązują do kolorów w herbie i fladze miasta. Wykorzystane zostały m.in. w trójkątach ukrytych w posadzce oraz w elementach małej architektury.

Teren przy ulicy Mickiewicza zaprojektowano jako wielofunkcyjną przestrzeń rekreacyjną. W południowej części parku znalazła się strefa odpoczynku i rekreacji z miejscem zabaw dla dzieci, polaną rekreacyjną i pawilonem gastronomicznym. W centralnej, jak i północnej części parku zaplanowana została strefa aktywnej rekreacji i sportu w ramach której znalazły się plenerowa siłownia, terenowe zabawki oraz park przeszkód dla psów. W projekcie uwzględniono zarówno istniejącą zielen jak i nowe nasadzenia w postaci drzew, krzewów, bylin, traw i roślin cebulowych.

Il. 1. Koncepcja 1. Zespół autorski: Martyna Dolecka, Sebastian Łabędź, Krzysztof Żywucki, Anita Łatosz, Paulina Maras
 Il. 1. Concept 1. Team of students: Martyna Dolecka, Sebastian Łabędź, Krzysztof Żywucki, Anita Łatosz, Paulina Maras

Koncepcja 2

W drugiej koncepcji inspiracje szkłem odnajdziemy zarówno w elementach małej architektury jak i nawierzchniach projektowanych terenów. Projektowane tereny mają mieć charakter przestrzeni sąsiedzkich, które mają wzmacniać w mieszkańcach poczucie bycia gospodarzem.

Teren przy ulicy Mickiewicza przedstawia jako rodzaj sąsiedzkiego ogrodu o charakterze linearnym (il. 2). Główna część terenu z mozaiką usytuowaną w centralnej części założenia zaprojektowano pod kątem organizacji lokalnych imprez i wydarzeń okolicznościowych. Projektowany teren zapewnia możliwość zabawy i rekreacji użytkownikom w każdym wieku, stanowiąc miejsce sąsiedzkiej integracji. W zachodniej części parku, w sąsiedztwie przedszkola stworzone zostały dwa miejsca zabaw dla dzieci, zaś w południowej park dla psów. Wśród elementów zagospodarowania podkreślających funkcję zabawową terenu znalazły się kolorowe, wykonane w technice mozaiki ze szła kule, obecne też innych terenach objętych konkursem. Dodatkowo integracyjny charakter przestrzeni wzmacnia dobór gatunkowy roślin, ze szczególnym uwzględnieniem roślin jadalnych, których wykorzystanie ma podkreślać

charakter ogrodu społecznego, w którego pielęgnację mogliby włączyć się mieszkańcy Krosna.

Nie tylko w teorii

Kreowane przestrzenie w zaprezentowanych projektach cechuje przyjazność, która opiera się na integracji poprzez wspólne działania o charakterze rekreacyjnym i zabawę, a także wzmacnianie poczucia jedności z przestrzenią. Słuszność takiego kierunku myślenia wydaje się potwierdzać szereg realizacji przestrzeni publicznych, które wprowadzając nieformalny charakter, swobodę i radość w przestrzeń miasta, zmieniają diametralnie jego oblicze. Wbrew pozorom nie jest to jednak trend zupełnie nowy. Zabawę w przestrzeni publicznej propagowali niektórzy znani architekci jak Paul M. Freidberg (ur. 1933), Aldo van Eyck (1918–1999), Richard Dattner czy też Isamu Noguchi (1904–1988) już kilkadziesiąt lat temu. Wśród współczesnych realizacji zmieniających przestrzeń miejską w miejską przestrzeń zabawową wymienić można plac zabaw *Play Circle* zaprojektowany przez M.P. Freidberga i zrealizowany na dachu kulturalno-rekreacyjnego centrum Yerba Buena Gardens w San Francisco w 1998 r., który tworzy w rzeczywistości rodzaj miejskiego salonu

Il. 1. Koncepcja 2. Zespół autorski: Paulina Kij, Katarzyna Wójcicka, Joanna Zabielska

Il. 1. Concept 2. Team of students: Paulina Kij, Katarzyna Wójcicka, Joanna Zabielska

rekreacyjnego i międzypokoleniowej integracyjnej przestrzeni miejskiej, z której korzystają ludzie wywodzący się z różnych kultur. Podobnie działa zrealizowany w 2001 r. plac zabaw McEnery Children's Park autorstwa Cheryl Barton w San Jose w Kalifornii, stanowiący rodzaj linearnego ogrodu, który bazując na lokalnych tradycjach ogrodniczych i związkach z rzeką, tworzy enklawę zieleni i zabawy w centrum miasta.

Przykładem podobnego kierunku działań w Polsce mogą być takie realizacje jak: Plac Wolności w Świnoujściu, który stanowi przykład współczesnej przestrzeni publicznej, która bazując na rekreacji, zabawie i lokalnej tradycji, tworzy miejsce pełne życia, integrujące mieszkańców i turystów. Plac zaprojektowano jako strefę pieszą i rodzaj rekreacyjnej przestrzeni, w której dzięki odpowiedniej aranżacji przestrzeni i możliwości jej adaptacji każdy powinien znaleźć coś dla siebie¹⁵. Nowe zagospodarowanie placu inspirowane jest najbar-

dziej charakterystycznym elementami kojarzonymi z miastem (wyspa, plaża, woda). W rezultacie przyjętych rozwiązań funkcjonalno-estetycznych powstał rodzaj miejskiej przestrzeni rekreacji, którą polubili mieszkańcy i turyści. Leżaki, woda i klimat plaży podkreślają nieformalny charakter przestrzeni, w której mamy ochotę pozostać na dłużej i bawić się.

Wskazane przykłady wymykają się tradycyjnemu postrzeganiu zabawy w mieście, dla której konieczne jest wydzielenie specjalnie przeznaczonego do tego celu terenu. Dowodzą one raczej, że zabawa i rekreacja we współczesnej przestrzeni miejskiej są niezwykle istotne dla jej kształtowania i budowy miasta przyjaznego człowiekowi.

4. WNIOSKI

Współczesna interpretacja idei przestrzeni przyjaznej mieszkańcom wydaje się ewoluować w kierunku kreacji atrakcyjnej miejskiej przestrzeni rekreacji o silnie integracyjnym charakterze, co odpowiada aktualnym potrzebom społecznym. Wynika to z jed-

¹⁵ Federacyjne Biuro Architektoniczne <http://www.fba.pl/pl/project/plac-wolnosci-swinoujscie.html>

nej strony z faktu, że rekreacja, wypoczynek, zabawa stanowią powszechnie pożądaną wartość, a z drugiej z odczuwalnego zapotrzebowania na wzmocnienie więzi społecznych.

- Na podstawie analizowanych prac projektowych kluczowe dla kreacji przestrzeni przyjaznej wydaje się wykorzystanie trzech wyznaczników, taki jak:
- motyw zabawy w przestrzeni publicznej, silnie „oswajający” przestrzeń zurbanizowaną;
- adaptowalność i elastyczność użytkowania przestrzeni, dające możliwości jej dalszego kształtowania, a w efekcie rozwijania poczucia przynależności, posiadania i odpowiedzialności za przestrzeń;

a także odwołanie się do tradycji lokalnych przyczyniające się do uzyskania logiki w warstwie narracyjnej przestrzeni, jej zrozumiałości i czytelności dla użytkownika.

Wykorzystanie synergii działania wskazanych wyznaczników integruje w sposób wielokierunkowy – przestrzennie i społecznie, przyczyniając się do tworzenia przestrzeni przyjaznych.

Miasto przyjazne wydaje się w tym kontekście oznaczać miasto cechujące się dużym ładunkiem emocjonalnym, którego bycie mieszkańcem dzięki wykorzystywaniu w kształtowaniu przestrzeni publicznych wskazanych wyznaczników przestrzeni przyjaznej oznacza świadome i aktywne współuczestniczenie w jego przestrzeni.

SHAPING HUMAN-FRIENDLY SPACE BASED ON THE EXAMPLES OF SELECTED CONCEPTS OF URBAN SPACE DEVELOPMENT

1. INTRODUCTION

According to the “Charter of Public Space” (2009), a good quality public space should be safe, open-access, aesthetically and functionally attractive, expressive and “rememberable”¹. The above features seem to be indisputable and form the basis for further considerations and architectural interpretations. The modern city is frequently a city facing a range of problems, which follow from a broadly defined disintegration. In terms of spatial and social aspects, the disintegration results in the lack of ties to space and in space. Weakened ties to space and the disappearance of local communities seem to be directly related to the perception of the city as unfriendly. Against this background the search for the symptoms of friendliness in the city is thus becoming clearly visible. In numerous cities these symptoms are represented by projects of the type “a city friendly to” (e.g. the disabled, children, seniors, cyclists, animals etc.), which is accompanied by attempts to define the features of a space friendly to a specific group of users. Such attempts are based on active functioning in the public space and the idea that the space should be open, i.e. deprived of barriers related to urban planning and provided with facilities for free and easy movement.

However, it appears that seeking the features of a space friendly to a specific group of users is not

exhaustive, as the very notion of the modern city seems to require a new definition and a critical analysis of the features of the modern public space. It is becoming necessary to create designs customised to the needs of a particular community and to seek possibilities of creating a human-friendly space understood as a platform for integration with spatial and social effect. This entails the need to expose the ties to space and in space developed by a human in the process of designing. The reason is that in this context the quality of space exceeds its functionality, practical value and even aesthetics by far.

This paper aims to indicate the features of a friendly space based on selected solutions from designs of space development and, consequently, attempts to define a friendly city in an original way.

2. WHAT DOES A FRIENDLY CITY MEAN?

The city, as a creation made by the human and for the human, was supposed to be a place friendly to them (and actually has been one to a varying degree over centuries). The friendliness followed directly from people’s sense of having their needs satisfied. The most obvious and fundamental of these needs were safety and shelter.

Medieval cities fulfilled these needs in the form of “closing” to the surrounding nature, which was considered as the profane by the Church². Defence

¹ Karta Przestrzeni Publicznej przyjęta przez III Kongres Urbanistyki Polskiej Towarzystwa Urbanistów Polskich i Związku Miast Polskich, Poznań, 4–5 września 2009 roku <http://www.tup.org.pl/download/KartaPrzestrzeniPublicznej.pdf>

² Böhm A., 2006, *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu. O czynniku kompozycji*. Wydawnictwo Politechnik Krakowskiej, Kraków, p. 23

capability, which was a decisive factor for the contemporary cities, was manifested by fortifications and distances between the settlements being established. The emerging cities were constructed as a kind of enclaves, which protected their inhabitants against everything located outside. Over the next centuries such a concept of a human-friendly city was developed in the form of increasingly safe cities – fortresses with more and more developed fortification systems.

In the Renaissance the criticism of living conditions in medieval cities was on the increase, mainly due to their hygiene conditions and overpopulation, which posed a risk of an outbreak of epidemics. Consequently, aside from the need of safety, the need to organise space was more and more often recognised. This was visibly manifested by subsequent concepts of ideal cities, which strived to solve the problems cities faced in those days. Antonio Averlino called Filarete (1400–1469) focused on the localisation of cities in his treaty (c. 1460). He pointed out that cities should be located *close to a river, but not in a way that the river runs through the city, so that the danger of flood is avoided, and also because the city would stay cleaner and freer from plenty of filth and smells if sewage was thrown into the river*³. The plan of an ideal city proposed by him continued to be an inspiration for over 150 years⁴. Numerous plans of cities were created (most of which were not realised), where the regularity, geometry and symmetry of the cities were supposed to guarantee order and harmony. Hence a friendly city assumed the new meaning: safe in the sense of not only providing shelter from an external enemy, but also, thanks to its order and even formulaic harmony, protecting against chaos caused by fortuitous events, cataclysms and diseases which could damage the city from the inside.

Over time protection against a differently interpreted internal enemy by a specific spatial order became a key factor in the construction of a city which was to be friendly to the human. Changes in the mode of waging wars reduced the importance of enclosing a city with walls as a means of providing safety. The city of the 18th/19th century, in which uncontrolled and rapid spatial development took place, was faced by the consequences of the industrial revolution – a huge influx of people from the country and dramatic deterioration of living

conditions in cities, where *slums became a common form of poor population's accommodation*⁵. This led to an urgent need to change the way in which the urban space functioned and was organised. As the problems facing the city of the industrial age were often attributed to the characteristics of the capitalist system, a range of utopian concepts were created by the 19th century socialists. The concepts were based on organising settlement units connected with a factory and functioning as self-contained collectives. New Harmony by Robert Owen (1771–1858) or the phalanstery by Charles Fourier (1819–1888) share a similar detailed spatial and social organisation of the inhabitants' life, so-called "social palaces", based on the conviction that there was *a possibility of shaping social relations with the use of a specific type of space creation*⁶. In this case the idea of the friendliness of the city seems to be equivalent to the controlled utility ensuring a peculiar sense of safety. The shades of these extremely collectivist concepts can be found in the concept of the Unité in Marseille authored by Le Corbusier or the designs of houses in communes prepared by Soviet designers⁷. The 20th century concepts based on spatial structuring and functional zoning were a distinct direction in the search for the improvement of living conditions in the city. In these concepts the idea of a friendly city may be recognized in striving for order which would allow everyone to have the access to air, green areas, sun and to fulfil a growing number of needs (not only in respect of housing and basic services). For creating a friendly city of the 20th century it became especially significant to specialise functions with a view to satisfying particular social needs (namely the utility of space).

References to the concept of a friendly city as a safe or utilitarian one can be found in the writings of environmental psychology – the grounds for the human's specific preferences as to housing are explained by evolutionary theories according to which solutions deemed as attractive were or are simply useful. According to prospect-refuge theory by Jay Appleton (1975) people subconsciously prefer places with a far view as in the past such places enabled them to spot the enemy early enough or look for loot⁸. Yet, as stated by Gibson's theory (1986),

³ Ostrowski W., 2001, *Wprowadzenie do historii budowy miast. Człowiek i środowisko*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej Warszawa, p. 395.

⁴ Böhm A., 2006, *Planowanie przestrzenne...* op.cit., p. 29.

⁵ Trzeciak P., 1986, *Historia, psychika, architektura*, PIW Warszawa, p. 85.

⁶ Jałowiecki B., Szczepański M., 2010, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa, p. 122.

⁷ Ibidem.

⁸ Appleton J., 1988. Prospects and Refuges Revisited. in: Nasar, J.L. (Ed), *Environmental Aesthetics; Theory, Research*

people do not perceive their surroundings in a neutral way, but in the context of its affordance, i.e. all possibilities of action present in the environment. Space is attractive owing to “what it ensures or provides”⁹, namely its usefulness for the fulfilment of specific needs.

Although specialisation and usefulness of space are still significant for its positive reception, their importance seems to be slightly decreasing. In the city of the 21st century, in the era of universal commercialisation and globalisation, social and emotional aspects are playing an increasingly noticeable role in creating a friendly space. As Elżbieta Przesmycka (2008) observes “there is the common need for creation of spaces that will adopt new functions, at the same time preserving memories and identity of place”¹⁰

In 2014 the travel magazine Condé Nast Traveler published a ranking of the most unfriendly and friendly cities, based on a total of 1.3 million votes cast by its readers. The following criteria were assessed: the availability of transport, inhabitants’ hospitality, tourist infrastructure, language barriers, service in restaurants. The most unfriendly cities included the following: Johannesburg, Cannes, Moscow, Paris, Marseilles, Beijing, Frankfurt, Milan, Monte Carlo and Nassau¹¹. The negative assessment of these cities was attributable mainly to social factors, which surpassed functional and aesthetic aspects and were strictly related to the lack of attachment to the place, lack of identification with space, as well as the lack of social ties. The factors, which were pointed out, included a low sense of safety, people’s unfriendliness and unwillingness to help, the lack of hospitality, and a cold image of the inhabitants. On the other hand, the cities perceived as friendly were assessed as such mainly due to the social ties which could be sensed. They included Auckland (New Zealand), Melbourne, (Australia), Victoria (Canada), Charleston (USA), Dublin (Ireland), Sydney (Australia), Siem Reap (Cambodia), Cape Town (RSA), Savannah (USA), Seville

and Applications, Cambridge University Press, p. 27–44.

⁹ Gibson J.J., 1986, *The Ecological Approach to Visual Perception*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., London, p. 127.

¹⁰ Przesmycka E., 2008. Serce miasta, *Czasopismo Techniczne*, z 4A/2008, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2008, s. 78.

¹¹ Travel Inspiration http://www.cntraveler.com/daily-traveler/2014/08/the-2014-friendliest-and-unfriendliest-cities-in-the-world_slideshow_11--budapest--hungary_2; Metropolia kontrastów i przestępczości <http://www.tvn24.pl/oto-najbardziej-nieprzyjazne-miasto-swiata-metropolia-kontrastow-i-przestepczosci,457843,s.html>

(Spain), Budapest (Hungary), Salzburg (Austria). Their inhabitants are “friendly and have a wonderful sense of humour”, while the space there is characterised by an “amazing culture”, “cultural heritage” and “rich history”.

In this context the friendliness of the modern city seems to go far beyond the safety and utility of space, indicating the need to search for new design solutions.

3. SHAPING HUMAN-FRIENDLY SPACE BASED ON SELECTED EXAMPLES

The search for a modern definition of a friendly space and its features was motivated by classes with architecture and urban planning students (master’s programme, 1st term) at the West Pomeranian University of Technology. As part of the classes and under the care of the author of this paper, the students prepared designs in response to the contest announced by the Mayor of Krosno entitled “Preparing a Concept for the Development of Green Areas in Krosno”¹². This open one-stage study contest was intended to find the most attractive form of developing the green areas, which had been chosen (the greenery within National Road No. 28, the green area adjacent to Mickiewicza Street, the garden square at Walslebena Street and the garden square at the crossroads of Podkarpacka Street and Pużaka Street in Krosno). The most interesting solutions were obtained for the green area located at Mickiewicza Street and the garden square at Walslebena Street, which is accounted for by their location and a larger area allowing for versatility and adaptation to the users’ diverse needs.

In the proposed designs of development the idea of an inhabitant-friendly space was interpreted mainly towards the creation of an attractive urban recreational space based not only on recreational activities, but also on the ties to space and in space being established. The two concepts presented in the paper differ as to the details. Nonetheless, they share a clearly visible starting point for seeking specific solutions: the tradition of the place, the links of Krosno and glassworks, as well as recreational forms of the use of space which make it possible to tighten social ties.

In view of the concepts prepared one cannot escape the impression that a human-friendly city is

¹² The works were prepared as part of landscape planning classes conducted by Magdalena Czałczyńska-Podolska, PhD, Eng. of Architecture, by 5 teams composed of master’s students of architecture and urban planning at the West Pomeranian University of Technology.

first and foremost an integrating city in which the inhabitants undertake joint activities, by enjoying themselves in the city's space and spending time together.

Concept 1

In the first concept, as a reference to *genius loci*, the development involved a colourful mosaic employing the theme of broken colourful glass with colourful reflexes (il. 1). The mosaic appears both in the park and the garden square, assuming the form of the "Glass Route". The colours adopted as dominant (used in the triangles hidden in the flooring and the elements of landscape architecture) refer to the colours of the city's coats of arms and flag.

The area at Mickiewicza Street was designed as a versatile recreational space. In the southern part of the park a rest and recreation zone was located, including a playground for children, recreational glade and catering pavilion. In the centre and the north of the park a sports and active recreation zone was planned. The zone encompasses an open-air gym, equipment for children and an obstacle park for dogs. The project takes into account the existing greenery and provides for planting new trees, bushes, perennials, grasses and bulbs.

Concept 2

In the other concept glass inspirations can be found both in the elements of landscape architecture and the surfaces of the areas designed. The areas are supposed to have the character of a neighbouring space, enforcing the inhabitants' sense of being its hosts.

The area at Mickiewicza Street is presented as a kind of linear community garden (il. 2). Situated in the middle of the complex, the main part of the area with a mosaic was designed with a view to organising local events and celebrations. The area provides users of all ages with the possibility of enjoyment and recreation, and thus constitutes a place of the neighbourhood integration. In the western part of the park two playgrounds for children were created in the vicinity of a nursery. A park for dogs was planned in the southern part. The elements of the development, which emphasise the ludic function of the area, include colourful mosaic glass balls, which are also present in other areas encompassed by the contest. The integration character of the space is additionally reinforced by the choice of plant species, with particular regard to edible plants. Their application is supposed to emphasise the sense of a community garden, in the cultivation of which the inhabitants of Krosno could participate.

Not Only in Theory

The creation of space in the abovementioned designs is characterised by friendliness based on integration through joint recreational activities and enjoyment, as well as by the reinforcement of the sense of unity with space. The validity of this way of thinking seems to be corroborated by a range of examples of public space development in which the image of the city has been dramatically changed due to the incorporation of casual character, freedom and enjoyment into space. After all, this trend is not totally new. Decades ago enjoyment in the public space was promoted by some renown architects such as Paul M. Freidberg (born in 1933), Aldo van Eyck (1918–1999), Richard Dattner or Isamu Noguchi (1904–1988). The examples of modern development transforming the urban space into an urban ludic space include a playground *Play Circle* designed by M. P. Freidberg and executed on the roof of the cultural and recreational centre Yerba Buena Gardens in San Francisco in 1998. The playground is actually a sort of an urban recreational salon and intergenerational integration urban space used by people with different cultural background. A similar effect is obtained in Cheryl Barton's McEnery Children's Park, a playground in San Jose, California, executed in 2001. It is a kind of a linear garden, which creates an enclave of greenery and enjoyment in the centre of the city, drawing from local gardening traditions and ties to the river

A similar course of action in Poland may be illustrated by the following examples of development: Plac Wolności (Eng. the Square of Freedom) in Świnoujście exemplifies a modern public space based on recreation, enjoyment and local tradition, as well as constituting a lively place integrating the inhabitants and tourists. The square was designed as a pedestrian zone and a sort of recreational urban space in which, owing to a proper arrangement of space and its adaptability, everyone ought to find something for themselves¹³. The new development of the square is the most characteristic element associated with the city (an island, beach, water). As a result of the adopted functional and aesthetic solutions, there emerged a kind of urban space which has been appreciated by the inhabitants and tourists. Sun loungers, water and the beach climate emphasise the casual character of the space, which makes us stay longer and enjoy ourselves.

The above examples escape the traditional perception of enjoyment in the city according to which

¹³ Federacyjne Biuro Architektoniczne <http://www.fba.pl/pl,project,plac-wolnosc-swinoujscie.html>

an area designed specifically for that purpose has to be separated. Rather than that, they prove that enjoyment and recreation in a modern urban space are incredibly vital in terms of shaping this space.

4. CONCLUSIONS

The modern interpretation of the idea of an inhabitant-friendly space seems to evolve towards creating an attractive urban recreational space of a strongly integration character, which corresponds to the current social needs. On the one hand, the reason for this is the fact that recreation, rest and enjoyment constitute a commonly desired value. On the other hand, demand for enforcing social ties is recognised.

- Based on the designs analysed, the key to creating a friendly space seems to be the application of the three following features:
- the theme of enjoyment in a public space, which “domesticates” the urban space to a large extent;
- the adaptability and flexibility of the use of space, providing opportunities to shape the space even further, and thus to develop the sense of belonging, possession and responsibility for the space; the reference to local traditions, which contributes to the provision of a logical narrative layer of space, its comprehensibility and legibility to the user.

Taking advantage of the synergy of the above features provides for a multidirectional, both spatial and social, integration, thus contributing to the creation of a friendly space.

In this context a friendly city seems to denote a city characterised by a significant emotional load. The incorporation of the above features of a friendly space into the public space makes it possible for the inhabitant to participate consciously and actively in the space of such a city.

LITERATURA

1. Appleton J., 1988, Prospects and Refuges Revisited. w: Nasar, J.L. (Ed), *Environmental Aesthetics; Theory, Research and Applications*, Cambridge University Press, 27–44.
2. Barański H., Wysocki M., *Bezpieczne Miasto Inna Droga. Projektowanie uniwersalne*. Fundacja Normalne Miasto – Fenomen. https://issuu.com/fundacja_fenomen/docs/innadroga_projektowanieuniwersalne
3. Baumann Z., 2007. *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
4. Böhm A., 2006, *Planowanie przestrzenne dla architektów krajobrazu. O czynniku kompozycji*. Wyd. Politechniki Krakowskiej Kraków.
5. Federacyjne Biuro Architektoniczne <http://www.fba.pl/pl/project/plac-wolnosciswinoujscie.html> dostęp/access 2017-08-05.
6. Gibson J.J., 1986, *The Ecological Approach to Visual Perception*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc. London.
7. Jałowiecki B., Szczepański M., 2010, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wyd. Naukowe SCHOLAR Warszawa.
8. Karta Przestrzeni Publicznej przyjęta przez III Kongres Urbanistyki Polskiej Towarzystwa Urbanistów Polskich i Związku Miast Polskich, Poznań, 4–5 września 2009 roku <http://www.tup.org.pl/download/KartaPrzestrzeniPublicznej.pdf>
9. Metropolia kontrastów i przestępczości <http://www.tvn24.pl/oto-najbardziej-nieprzyjazne-miasto-swiate-metropolia-kontrastow-i-przestepczosci,457843,s.html> dostęp/access 2017-07-10.
10. Ostrowski W., 2001, *Wprowadzenie do historii budowy miast. Człowiek i środowisko*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej Warszawa.
11. Przesmycka E., Serce miasta, *Czasopismo Techniczne*, z 4A/2008, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków, s. 77–87.
12. Travel Inspiration <http://www.cntraveler.com/travel-inspiration> dostęp/access 2017-07-10.
13. Trzeciak P., 1986, *Historia, psychika, architektura*, PIW Warszawa.
14. Wysocki M., 2015, *Przestrzeń Publiczna Przyjazna Seniorom Poradnik RPO*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa.